

KONGRELER

Yazan: Doç. Dr. Nermin ABADAN

I — Milletlerarası Siyasî İlimler Derneği (International Political Science Association) altıncı dünya kongresi : Cenevre, 21 — 25 Eylül 1964

1949 yılında siyasî bilimleri geliştirmek, çeşitli siyasî bilim dernekleri arasında işbirliğini kuvvetlendirmek, bu alandaki mukayeseli araştırmaları desteklemek, bilimsel yayınlarda bulunmak üzere kurulan IPSA (International Political Science Association — Association International de Science Politique) nın halen 27 kolektif üyesi (millî bilimler seksiyonu), 60 tüzel kişi üyesi (araştırma ve öğretim kuruluşları) ve 400 kadar gerçek üyesi bulunmaktadır.

21 — 25 Eylül 1964 tarihleri arasında Cenevre'de toplanan altıncı dünya kongresinde altı ana konu etraflı şekilde tartışılmış, ayrıca sırf eksperlere ait özel oturumlar da tertiplenmiştir.

Kongrenin gündeminde yer alan altı ana konu sıra ile şunlardır:

I — Federalizm teorisinde ve uygulamasında yeni gelişmeler. Konunun genel raportörlüğü Harvard ve Heidelberg üniversiteleri profesörlerinden C. J. Friedrich tarafından yapılmıştır. Konuşmalara esas teşkil etmek üzere 22 tebliğ sunulmuştur. Bunlar aşağıdaki dört ana başlık altında tahlil edilmiştir: a) Federalizmin tarihî gelişimi ve nazarî esasları, b) Federalizm, dış politika ve bölgesel birleşme sorunları, c) Federalizm, sosyalizm, plânlama ve kalkınma problemleri, d) Federalizm, sosyal yapı ve siyasî partiler.

Türk heyeti üyelerinden Prof. Dr. Tahsin Bekir Balta «Federal devlet sistemi üzerine bazı düşünceler» başlıklı bir tebliğ sunmuştur. (1)

(1) Bu tebliğ S. B. F. dergisi, cil XX, Sayı 1 de İngilizce aslı ile birlikte yayınlanmıştır.

İkinci ana konu : «**Gençlik ve siyasî hayat**»tı. Bu konunun iki raportörü vardı: Paris üniversitesi Hukuk ve İktisat fakültesi profesörlerinden C. Lavau ile Buffalo'daki New York eyaleti üniversitesi profesörlerinden Roy C. Macridis. 21 tebliğin sunulduğu bu bölümde konu şu bellibaşlı kesimler çerçevesinde ele alınmıştı: a) Gençlerin siyasî vaziyet alışları, anket verileri, b) Gençlik teşekkülleri ve siyasî oluşa katılma şekilleri, c) Devlet, siyasî parti, siyasî cereyanlar karşısında gençliğin tutumu için yönelişler.

Türk heyeti üyelerinden Doç. Dr. Nermin Abadan, «Türk gençliğin değer yargıları ve siyasî davranışı» başlıklı bir tebliği (2), Doç. Dr. Bülent Daver ise «Gençlik ve siyaset» başlıklı tebliği (3) sunmuşlardır. Doç. Dr. Nermin Abadan ayrıca raportörlerin teklifi üzerine a) ve c) bölümlerinde tartışmayı açmak amacı ile sözlü tebliğlerde de bulunmuştur.

Üçüncü ana konu «**Siyasî, idarî ve ekonomik açıdan ademi merkezîyetçilik**»ti. Bu konunun genel raportörlüğü İngiltere Leeds üniversitesi profesörlerinden A. H. Hanson tarafından yürütülmüştü. 16 tebliğ tartışmaya sunulmuştu.

Bu konu da dört ana başlık altında değerlendirilmişti: a) Ademi merkezîyetçilik kavramı, b) Mahallî ve bölge idaresi, c) Ekonomik plânlamanın amaçlarını gerçekleştirmek üzere merkezîyetçilik, d) Mahallî idareyi geliştirmek amacı ile ademi merkezîyetçilik.

Türk heyeti üyelerinden Prof. Dr. Yavuz Abadan «Siyasî teori açısından ademi merkezîyet» başlıklı tebliği sunmuştur. Bu bölümde Doç. Dr. Mümtaz Sosyal tartışmalara aktif bir şekilde katılmıştır.

Dördüncü ana konu «**Siyasî liderlik**»ti. Genel raportör Hindistan'ın Madras üniversitesi profesörlerinden M. R. Bhaskaran'dı. 9 tebliğ sunulmuştur.

Bu konu üç bölüm halinde tartışılmıştır: a) Siyasî liderlerin eğitimi ve yükselişleri, b) Siyasî kadroların rolü, c) Şahsî iktidar otorite.

(2) Bu tebliğ S. B. F. dergisi, cilt XX, Sayı 1 de yayınlanmıştır. İngilizce aslı S. B. F. Dış Münasebetler Enstitüsü tarafından yayınlanan 1964 Yılında çıkmıştır.

(3) Bu tebliğ S. B. F. dergisi, cilt XX, Sayı 4 de İngilizce aslı ile birlikte yayınlanmıştır.

Beşinci ana konu «**Milletlerarası teşekküller**» di. 7 tebliğin sunulduğu bu konunun raportörlüğü Birleşik Amerika, Michigan üniversitesi profesörlerinden Claude Jr. tarafından yapılmıştır.

Konu, a) Milletlerarası müesseselerin mukayeseli tahlilinde eşitli görüşler, b) Milletlerarası teşekküllerin bölgesel yanları, c) Milletlerarası Sekreterliklerin rolü bölümleri altında incelenmiştir.

Altıncı ana konu, «**Siyasî teori açısından insan hakları kavramı**» başlığını taşıyordu. Bunun genel raportörü İngiltere'nin Glasgow üniversitesi profesörlerinden D. D. Raphael'di. Altı tebliğin sunulduğu bu konu, biri «Tabii haklar ve insan hakları», diğeri «Medenî haklarla ekonomik ve sosyal haklar arasındaki ilişkileri» tartışılmıştır.

Türk heyeti üyelerinden Prof. Bahri Savcı bu konu'da «Türkiye ve insan hakları» başlıklı bir tebliğ sunmuştur.

Yukarıda sıralamış bulunduğumuz altı ana konunun dışında ayrıca sırf ilgili eksperlere açık olmak üzere aşağıdaki ihtisas komisyonları toplanmıştır. Bu komisyonlar şu konuları ele almışlardı :

- 1 — Norveç'te Bergen'deki Michelsen enstitüsünün araştırma direktörü M. Stein Rokkan'ın yönetiminde «**Seçim araştırmaları**»;
- 2 — Florida üniversitesi siyasî bilimler profesörü M. Arnold J. Heidenheimer'in yönetiminde «**Siyasî hayatın finansmanı üzerinde araştırmalar**»;
- 3 — Birleşik Amerika Darmouth koleji profesörlerinden M. Henry W. Ehrman'ın yönetiminde «**Menfaat grupları üzerinde araştırmalar**»;
- 4 — Paris'teki SEDEIS (Société d'Etudes Economiques et Sociales) direktörü Bertrand de Jouvenel'in yönetiminde «**Siyaset alanında öngörülük**»;
- 5 — Yale üniversitesi profesörlerinden Karl W. Deutsch'ün yönetiminde «**Nicelik (quantitatif) verilerinden yararlanma**»;
- 6 — Paris üniversitesi edebiyat fakültesi profesörlerinden M. Raymond Polin'in yönetiminde «**Hobbes ve Locke üzerinde araştırmalar**»;

Siyasî ilimlerin son gelişmelerini bütün yönleriyle takip etme

fırsatını hazırlayan kongrenin son derece başarılı ve rahat sağlanmasında en büyük hizmet, teşkilatlanma komite ikinci başkanı, Cenevre üniversitesi profesörlerinden aynı zaman milletlerarası Münasebetler Enstitüsü direktörü Jacques Freymond'un büyük payı olmuştur. Bu arada kongre yöneticileri delegelere özel bir törenle 25 yılda bir tertiplenmekte Federal İsviçre sergisini ziyaret fırsatını da hazırlamışlardı. Bu defa Lausanne'de göl kenarında kurulmuş olan geniş sergi alanı 20 ci yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'nın barış kalesi sayılan İsviçre'nin ne gibi hamlelere giriştiğini sade ve çok etkili bir şekilde ifade etmeği başarmıştır.

IPSA'nın altıncı dünya kongresine Türk delegasyonu ondört üye ile katılmıştır. Bu üyeler şunlardır : Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinden, Siyasî İlimler Türk derneği başkanı Prof. Dr. Yavuz Abadan, Prof. Dr. Tahsin Bekir Balta, Prof. Bahri Savcı, Prof. Dr. Mehmet Gönlübol, Doç. Dr. Bülent Daver, Doç. Dr. Mümtaz Sosyal ve Doç. Dr. Nermin Abadan, Aynı üniversitenin Hukuk fakültesinden Prof. Dr. İlhan Arsel, İstanbul Üniversitesi Hukuk fakültesinden Prof. Dr. Vakur Versan, Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya, Prof. Dr. Selçuk Özçelik, Doç. Dr. Orhan Aldıkçatı, İstanbul İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisinden Prof. Reşat Kaynar, Rober Kolej yüksek kısım öğretim üyelerinden Dr. Suna Kili.

Kongre sonunda yapılan genel toplantısında bütün yönetim kurulu yenilenmiştir. Seçim sonucunda teşekkül eden yeni yönetim kuruluna Türkiye'den Siyasî İlimler Türk derneği ve millî seksiyon delegeşi Prof. Dr. Yavuz Abadan seçilmiştir. Yeni yönetim kurulu başkanlığına Prof. J. Freymond (İsviçre), başkan vekilliklerine, S. Ehrlich (Polonya), C. J. Friedrich (Birleşik Amerika Devletleri), G. Lavau (Fransa). Üyeliklere : Y. Abadan (Türkiye), D. N. Chester (İngiltere), S. A. H. Hakkı (Hindistan), J. E. Hodgett (Kanada), A. T. Lepeshkin (Sovyet Rusya), K. Matsumoto (Japonya), W. H. Morris — Jones (İngiltere), A. Philippart (Belçika), S. Rokkan (Norveç), A. A. Sporta (Arjantin) ve D. Sternberger (B. Almanya) seçilmişlerdir.

II — Wilton Park'ın 67 nci konferansı : Ekonomik, siyasî ve savunma açısında Doğu — Batı ilişkileri

İngiltere'nin güneyinde Sussex county'nin orman ve meraların süslediği sevimli bir köşesinde, yüzyıllık bodur boylu küçük evlerin kümeleştiği Steninng kasabasından iki kilometre uzakta bulunan Wiston House benzeri az bulunan bir kültür mikrakıdır. Elisabeth

devrinden kalma bu eski şato, güzel parkları ve yaygın ormanları ile İkinci Dünya Harbinden bu yana İngiliz hükûmeti ile ekonomik büyük kuruluşların malî desteği yardımı ile vücutte getirilen bir nevî «milletlerarası halkoyu merkezi» haline gelmiştir. İlk önceleri Alman harb esirleri ile İngiliz kamu hayatının önderleri arasında ortak bir anlaşma köprüsü yaratmak için tertiplenen yedi ve onbeş günlük seminerler, zamanla bütün Avrupa ülkelerinin kamu hayatı önderlerine açık tutulmuştur. Böylece üniversite, yüksek öğretim müesseseleri, bakanlıklar, siyasî meclisler üyeleri, basın mensupları, sendika yöneticileri gibi kanaat liderleri serbest bir tartışma havası içinde özellikle Batı âlemini ve dünyayı ilgilendiren siyasî, iktisadî ve sosyal meseleleri görüşmektedirler.

Ortalama olarak yılda on konferans tertipleyen Wilton Park, her seferinde 15 — 20 millete mensup 35 — 40 kadar üye ağırlamaktadır. Bu toplantılarda bir yandan genel oturumlar boyunca seminerin esas konusu işlenmekte, öte yandan küçük tartışma grupları çerçevesinde İngiltere'yi ilgilendiren meseleler ele alınarak tahlil edilmektedir. Genel oturumların hepsi üç dil (İngilizce, Fransızca ve Almanca) üzerinde yapılmaktadır. Bu arada basın, kilise gibi belli meslek veya görüş sahipleri mensuplarından kurulu forumlar yardımı ile «brain session» denilen usullerle açık oturumlar yapılmaktadır. Wilton Park seminerlerinin esas özelliği gerçekten ideal denebilecek bir konfor ve güzellik ortasında zengin bir kütüphane yardımı ile sürekli bir fikrî çalışmanın yapılabilmesidir. Bu ahenkli çalışmanın gerçekleştirilmesinde en önemli rol hiç şüphesiz Oxford üniversitesi tarih profesörlerinden olup, yirmi yıla yakın bir süredir bu müesseseyi rektör (warden) sıfatı ile yönetmekte olan Prof. H. Koeppler'e düşmektedir. Wilton Park konferanslarının bir diğer büyük faydası da İngiliz siyasî ve askerî hayatın en seçkin simaları ile küçük, samimi toplantılar sırasında tanışabilmek, ilk elden birçok değerli bilgiler topluyabilmektir.

Son yıllarda Wilton Park'a davet edilen Türklerden basın mensubu olarak Seyfettin Turhan, İffet Turhan, Abdi İpekçi, Sami Kohen olmuştur. İstanbul üniversitesinden Prof. Vakur Versan, İsmet Giritli, Haydar Furgaç katılmışlardır. Ankara üniversitesinden ise Prof. Cahit Talas, Sadun Aren, Aydın Yalçın, Besim Üstünel, Doç. Mümtaz Sosyal, Şerif Mardin, davet edilmişlerdi. 67 konferansa Siyasal Bilgiler Fakültesi doçentlerinden Dr. Nermin Abadan katılmıştır.

Bu konferansın tartışma mihrakı Batı ve Doğu'da müşahade olunabilen çoğulcu (plüralist) eğilimler ve onun sonucu olarak Doğu ve Batıda beliren çok merkezilik (polycentrisme) olmuştur. Bu arada az gelişmiş ülkeler sebebiyle Avrupalıların terminolojisi ile ayrıca bir de «Kuzey — güney» problemi ortaya çıkmış bulunmaktadır. Sonuncunun karakteri tamamen ekonomiktir, bununla beraber bu sorunun Birleşik Amerika'nın güney eyaletleri ile Güney Afrika'da görüldüğü üzere medenî hakların esirgenmesi şeklinde siyasî yönleri de bulunmaktadır.

Plüralizm, siyaset açısından ele alındığında, bunun batı ve doğuda farklı gelişmelere yol açtığı görülmektedir. Doğu Avrupa'da başka bir deyimle Demirperde gerisi ülkelerinde, çok merkezilik (polycentrisme) bu blokta yer alan ülkelerin peyk olma durumundan kurtulmaları, yani «desatellisation» anlamına gelmektedir. Buna karşılık aynı kavram batıda ortak sorumluluklar karşısında daha rasyonel bir işbölümüne doğru gitme çabasıdır.

Tartışmalarda batı dünyasında tamamen bağımsız «millî» siyasetlerin izlenme cazibesine karşı koyma zarureti belirtildi. Bununla beraber münferit batı devletlerinin gerek batı bloku içinde gerekse üçüncü dünyaya mensup az gelişmiş ülkelerle özel bağlar kurabileceklerinin tabii, hattâ lüzumlu olduğu ifade edildi. Bu arada komünist blokta gün geçtikçe artan çok merkezilik eğilimi özel bir ilgi ile ele alındı. Komünist ülkelerden her birinin gerek iç, gerek milletlerarası ekonomik ve siyasî münasebetler alanında bağımsız bir politika izlemeğe kalkışmaları sonucunda, halen komünist âlemi artık dayanışma halinde bulunan birleşmiş tek bir blok olmaktan çıkmıştır. Komünist teori ve güdülen siyaseti mahallî ve millî şartlara uydurma sonucunda, komünist partiler daha geniş ölçüde halkın desteğini kazanma şansına kavuşmuşlardır. Böylece doğuda polycentrisme, yani çokmerkezilik bir bakıma münferit komünist rejimleri kuvvetlendiren bir etken olmaktadır.

Nitekim bugünlerde komünist ülkelerde ortak bir cephe teşkil etmeleri istendiğinde artık Moskova kendi görüşünü kolaylıkla kabul ettirememekte, aksine çeşitli komünist parti ileri gelenleri ile müzakerelere girişmek ve pazarlık yapma durumunda kalmaktadır. Komünist blokun içinde çokmerkeziliği teşvik eden çeşitli kuvvetlere şu örnekler verilebilir: Sosyalizmin çeşitli yolların olabileceği doktrini; soğuk harb gerginliğinin azalması; doğu blokunda artan fikir ve düşünce hürriyeti; harb gerginliğinin azal-

ması; doğu blokundan artan fikir ve düşüncel hürriyeti; batılı fikir kaynaklarından daha geniş ölçüde yararlanma; Yugoslavya, Çin, Arnavutluk Polonya ile Romanya'nın güdülen Sovyet siyasetine karşı başarılı cephe almaları. Bu trendi kuvvetlendiren başlıca etkenler olarak şu akımlara da önemle değinilmiştir. Doğu blokunda bulunan ülkelerin artan ekonomik güçleri milliyetçiliğin kuvvetlenmesi, Çin'in rekabetçi gücü.

Bu tartışmaların ışığı altında Batı dünyasının geçmişte olduğu gibi verimsiz (rijid) donmuş bir siyaset güdeceği yerde daha dinamik bir siyaseti benimsemesi gereği bir kerre daha belirmiş oldu. Bundan başka bazı tarafsız Avrupa ülkelerinin doğu - batı ilişkilerinin daha verimli bir hale getirmeleri açısından faydalı bir aracılık rolü oynayabilecekleri ortaya konuldu. (Örneğin Avusturya, İsviçre, İsveç gibi).

Ekonomik açılarından doğu batı ilişkileri zaman süresi içinde şu manzarayı vermektedir : 1 — Stalin devri boyunca Rus ekonomisi mümkün olan ölçüde kendi kendine yeter hale getirilmeğe çalışılmıştır. Bu arada Sovyet Rusya sömürge olmaktan yeni çıkmış ülkeleri de ihmal etme bahasına sırf kendi askerî potansiyelini kuvvetlendirmiştir.

2 — Yine aynı gerçeklerle Sovyet ağır endüstrisi en büyük süratle geliştirilmiş, bu sebeple müstehlikin hemen hemen bütün talepleri ihmal edilmiş, dolayısıyla tamamen rijid merkeziyetçi bir ekonomik kontrol sistemi kurulmuştur.

3 — Rus hegemonyasını sağlama amacı ile doğu Avrupa ülkeleri sömürülmüş ve bu ülkelerin daha batı Avrupa ülkeleriyle yürütmekte oldukları ticarî ilişkileri ortadan kaldırılmıştır.

Stalin'in ölümünden bu yana bu alanda üç önemli değişimin cereyan ettiği kabul edilmiştir :

1 — Stalin'in halefleri bir derece kadar otarşi peşinde koşmakla beraber halen batı ile daha geniş ticarî ilişkiler kurmak dâvasındadırlar. 1953 den bu yana ise tarafsız, eski sömürge ülkelerine karşı özel bir itina ve dikkat sarfedilmektedir. Örneğin Sovyet Rusya son on yıl boyunca yalnız Afganistan'a 300 milyon dolarlık yardımda bulunmuştur. Bu süre içinde Birleşik Amerika'nın aynı ülkeye yaptığı malî yardım 150 milyon doları bulmuştur.

2 — Parti ile halk arasındaki gerginliği azaltmak ve ileri derecede endüstrileşmiş toplumların taleplerini karşılayabilmek için

ekonomik alanındaki direkt denetim yolları yerlerini teşvik vasıtalarına bırakmış bulunmaktadırlar. Bükülmez plânlama tekniğini bir reforma tâbi tutma gayretleri yanı başında batılı piyasa ekonomisinin bazı teknikleri de uygulanmağa başlanılmıştır. Dolayısıyla gelecekte doğru — batı rekabetinin mihrakı siyasî alandan ekonomik alana kayacağı benzemektedir.

3 — Sovyet Rusya ile Avrupa ülkeleri arasındaki ekonomik ilişkilerde köklü değişmeler olmuştur. Sonucu ülkelerin açıkça sömürülmesine son verilmiştir. Rusya'nın batı bloku ile artan ekonomik alış verişi COMECON'a dahil olan diğer üye devletleri örneğin Romanya ve Polonya'ya daha serbest bir menavre imkânı kazandırmıştır.

Konferansa katılanlar bu yeni gelişmeler karşısında batı âleminin müsbet bir davranış takınması gerektiği noktasında birleşmişlerdir.

Savunma açısından konferans boyunca bir İngiliz sözcü hariç bu konunun fazla işlenmediği görülmüştür. Bahsi geçen sözcü savaş tehlikesini ve kısmen silâhlanma yarışını durdurmak amacı ile bir teklif sunmuştur. Bu plânda atom bombalarının merkezî bir elden kontrolüne büyük önem atfedilmiş, çok taraflı bir vuruş kuvvetin (Multilateral force) tehlikeyi azaltacağı yerde arttırabileceği tezi savunulmuştur. Bu görüş konferans üyelerinin bir kısmı tarafından reddedilmiştir.

Birleşmiş Milletlerin barış gücünün rolü bu alanda geniş tecrübelerle sahip bir Norveçli sözcü tarafından ele alınmıştır. Sözcüye göre Barış gücünden Gazza'da çok başarılı sonuçlar alınmasına karşılık, Kongo ve Kıbrıs'ta «savaşan tarafları ayırma» alanında aynı sonuçlar elde edilememiştir. Sözcünün ısrarla üzerinde durduğu nokta, Birleşmiş Milletlerin dünyanın herhangi bir yerinde barışı koruyabilmesi için, anlaşmazlık merkezleri hakkında yeterli siyasî ekonomik, felsefî, hukuki, teknik, lojistik ve psikolojik bilgiye sahip olması gerektiğidir. Bu amaçla birleşmiş Milletlerin teşkilâtında bir plânlama ünitesinin kurulması son derece faydalı olacaktır.

III — Gelişme halindeki ülkelerin insangücününün eğitilmesi Konusunda İstanbul Kologyumu

Kültür Hürriyet Kongresi yardımı ile 22 — 25 Şubat tarihleri arasında İstanbul Edebiyat fakültesinde toplantılar yapmış olan

«Kadroların eğitilmesi ve yetiştirilmesi» konulu seminerin esas gayesi çeşitli Akdeniz ülkelerinden gelen ve ayrı ayrı disiplinlere mensub olan fikir adamlarına eğitim plânlaması ve yetişmiş uzman ve elemanların yerleştirilmesi gibi önemli konular üzerinde serbest tartışmalar yapma imkânını sağlamıştır.

1950 yılında siyasî doktrin, milliyet ve meslekî ihtisas ayırımların üstüne yükselerek yaratıcı fikrî çalışmaların özünü teşkil eden «kültür hürriyetini» ayakta tutmak, genişletmek ve savunmak için meydana getirilen «Congré de la liberté de la culture» (Kültür Hürriyeti Kongre) sinin kurucuları arasında Salvador de Madariaga, Karl Jaspers, Reinhold Niebuhr gibi dünya çapında filozoflar; liberal Theodor Heuss ve sosyalist Ernst Reuter gibi politikacılar; Jacques Maritain ve Denis de Rougemont gibi hümanist ünlü yazarlar yer almaktadır. Bu teşekkül liberal ve sosyalist fikirlere birer açık kürsü sağlama amacı ile yüksek fikrî bir seviye temsil eden çeşitli dergilerin doğmasına büyük ölçüde hizmet etmiştir. Nitekim Londra'da İngiliz şairi Stephen Spender'in yayınladığı «Ecounter», Fransa'da çıkan «Preuves», Viyana'da yayınlanan «Forum», Batı Almanya'da F. R. Allemann'ın yönettiği «Der Monat» adlı dergilerin doğuş ve serpilişinde bu teşekkülün büyük yardımları olmuştur. Kültür Hürriyeti kongresi ayrıca hür düşüncenin gelişimini engelleyen çeşitli tedbir ve cereyanlara karşı kesin şekilde vaziyet almağı görevleri arasında saymaktadır. Bu amaçla İspanya'da 1959 da siyasî suçlu olarak hapsedilen sendikacı, sanatkâr, sosyalist ve katolik muhalefet liderlerinin serbest bırakılması için teşebbüse geçmiş; 1957 den beri Güney Afrika'da ırk ayırımı esasını benimseyen «Apartheid» politikasının üniversitelere uygulanmaması için sürekli bir kampanyaya girişmiş; 1956 da Lâtin Amerika'da çeşitli hür düşünceli gazete ve kitablara ağır sansürün McCarthy'nin hukuka aykırı davranışlarını takbih ederken, öte yandan 1960 da genç Amerikalılardan ırk ayırımına karşı birleşmiş bir cephe teşkil etmelerini istemiştir. Kültür Hürriyeti kongresi bu çeşit faaliyetlerin ötesinde dünyanın bütün kıtalarında yirminci yüzyılın aydınlarını meşgul eden büyük problemleri ile ilgili bölge seminerleri ve toplantıları tertip etmiştir. Bu faaliyetlerden bazı örnekler şunlardır: 1954 de Roma'da «Yirminci yüzyılda müzik», 1957 de Oxford'da «Sovyet toplumunda değişimler», 1959 da Karaçi'de «İslâm ve modern dünya», 1960 da Beyrut'da «Modern değişmelerin Arab dünyasındaki geleneksel hukuk sistemleri üzerindeki etkisi», 1961 de Yeni Delhi'de «Güney Asya'nın demokrasi

anlayışı», aynı yıl Afrika'da Dacar'da «Yazar ve sosyal sorumluluğu» konularında tertiplenen seminer ve yuvarlak masa toplantıları. Görüldüğü üzere totaliter, baskıcı, farklı fikrî akımlara yer vermeyen tekelci bir görüşü red eden ve buna karşılık çeşitli kültür, din ve felsefe çevrelerin etkisile gelişen her çeşit fikir hareketine gelişme zemini sağlamağa çalışan bu teşekkül, fikir ve düşünce hürriyetinin büyük destekleyicisi olmuştur. İstanbul'da bu kez düzenlenen toplantısı daha sınırlı bir konuya tahsis edilmekle beraber, aynı hedefe hizmet etmektedir: Gelişmiş ve gelişme halindeki ülkelerin seçkinleri ve yığınlarına nasıl bir eğitim sistemi uygulanmalıdır? Plânlı bir ekonomi sistemine geçişte, teknik ve ihtisas bilgileri isteyen kademelerle diğer sektörlere kayacak elemanlar hangi ana ölçülere göre nasıl eğitilmelidir ve ne şekilde yerleştirilebilir?

Türk, İranlı, Tunuslu, Yugoslav, İtalyan ve Fransız delegelerin katılmış olduğu İstanbul seminerinin açış konuşmasını yapan genç Fransız sosyolog André Miquel, konuyu genel anlamda tahlil ederken her şeyden önce ekonomik ve kültürel açılardan beliren farklılıklara işaret etmiştir. Kadroların eğitilmesinde genellikle üç ortak ölçü benimsenilmektedir: Modernleştirme, demokrasileştirme ve teknikleştirme dilekleri. Başka bir deyimle gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerin hepsi gelecek kuşaklarını eğitirken, toplumlarını çağdaş seviyeye çıkartmak, bütün sosyal sınıfların bu eğitimden yararlanmalarını sağlamak ve teknik bilgilere daha geniş bir yer ayırmak dâvasındadırlar. Ancak bu ortak gayelerin kabul edilmesine karşılık farklı hareket noktaları benimseyen iki görüş; verimliliği esas alan ekonomik görüşe karşılık adaleti esas alan hürriyetçi görüş bazan çatışma haline düşebilmektedir. Zira ekonomik şartların zorunlu kıldığı ideal talepler çok defa adaleti sağlama gayesile ortaya çıkan hürriyetçi görüşün yarattığı reel taleplerle çelişme haline düşmektedir. Dolayısıyla «eğitimle ilgili sosyal talep» kavramı - onu değerlendirenleri harekete geçiren ölçülere göre - farklı bir hüviyete bürünmektedir. Nitekim meslek seçiminde serbest tercihi dolayısıyla adalet ve hürriyet ölçüsünü üstün tutan bir eğitim sistemi piyasanın istihdam edemeyeceği sayı ve hacimde insan gücünün yetişmesine yol açabilmekte, buna karşılık verimlilik ve ekonomik zorunluluklarına öncelik tanıyan bir sistem meslek seçimini güdümlü bir yönetime tâbi tutarken çok kerre plânın öngördüğü randımanı sağlayamamaktadır. Farklı görüşlerin geliştirmiş olduğu bu zıddlaşma şöyle bir durum yaratmaktadır: Eko-

nomik değerler açısından geliştirilen bir eğitim politikasında bütün meslekî dağılım ve yönelimlerin tek ölçüsü ekonomik kalkınmaya yardımcı olmaktadır. Buna karşılık millî kültür ve düşünce hürriyetinin etkisile geliştirilen bir eğitim politikası daha çok kişisel tercihlere yer ayırmakta olup sosyal taleplerin ihmaline yol açmaktadır.

Benzer bir güçlük eğitilmiş insan gücünün yerleştirilmesinde belirmektedir. Bu alanda da cinsiyet ve yaş gibi biyolojik, değer yargıları ile ilgili kültürel ve sosyal faktörler güdülecek eğitim politikasının uygulanışına etki yapmaktadır. Nihayet coğrafî bölgelerle, ziraî yada sınaî sektörler gibi çevresel faktörler de keza insangücünün yerleştirilmesine tesir etmektedir.

Problemlerle ilgili genel meselelerin çerçevesi böylece çizildikten sonra seminer mensubları önce Türkiye'nin bu konu ile ilgili sorunları üzerine eğilmişlerdir. İstanbul Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Vehbi Eralp, Türk eğitim sisteminin aşırı kitabîliği üzerinde durarak, ansiklopedik bilgileri ezberlettirmek yolu ile hafızalara yerleştirmeye çalışan metod yerine gözlemci, deneyci ve muhakemeye yer veren daha dinamik, deneyci, gerçeklere daha fazla yaklaşan bir eğitim sisteminin gerekliliğine işaret etti. Prof. Esat Siyavuşgil ise Türkiye'de kadroların eğitilmesi ile ilgili sorumluluğun Osmanlı İmparatorluğundan bu yana kopmaz şekilde «aydın» (nelligentsia) tutumuna bağlı kaldığını belirtmiş, bu aydınların Cumhuriyetçi rejimden bu yana belli bir ideolojik tercih yapmaksızın, Atatürk'ün ilkelerine sadık kaldıklarına işaret etmiştir.

Siyasal Bilgiler Fakültesinden Doç. Dr. Nermin Abadan Türkiye'nin eğitim dâvası ile ilgili kültürel problemlerini ele alırken, herşeyden önce farklı değer yargı ve vaziyet alışlarına sahip sosyal gruplar arasında bir ayırım yapma zorunluluğuna işaret etmiştir. Bunlardan daha çok, lâik, batılı ve rasyonel düşünceyi kısmen yada tümü ile benimsemiş olan «modern» Türkler, kendileri yada çocukları için sosyal itibar olduğu kadar yüksek kazanç sağlıyan serbest meslekler alanına girmeği ana hedef saymaktadırlar. Bu yoğun ve içli dileğin başlıca sebebi modern Türkiye'de sosyal hareketliliği hızlandıran tek anahtarın, itibar sağlıyan bir diploma olmasıdır.

İşte bu anlamdadır ki şehirleşmiş. Kütle haberleşme araçlarından faydalanan «modernler», kendilerini endüstrilemiş ülkelerin hayat seviyesine en kestirme yoldan yaklaştıracak düşünce sistemini benimseme arzusunu göstermekte, yabancı dil öğrenimine bü-

yük önem vermektedirler. Bu özlemi yalnız yüksek gelir sağlayan bir mesleğe intisab şeklinde değil, aynı zamanda kamu işlerine fiilen katılma, siyaset alanındaki seçkinlere (élite) dahil olma dileği ile açıklamak gerekir. Nitekim Türk yüksek öğrenim gençliğini batıdaki yaşdaşlarından ayıran başlıca özellik, birincilerin son derece faal bir şekilde siyasetle ilgilenmeleri ve kendilerinde güdülen kamu siyaseti hakkında söz söylemek hakkını ve sorumluluğunu görmeleridir. Dolayısıyla bu gruba mensub olanların hepsi, istisnasız üniversite seviyesinde bir eğitim istemektedirler.

Türkiye'de ikinci olarak beliren «Geçiş halindeki Türkler» in eğitim ile ilgili değer yargıları incelendiğinde, bunların daha realist oldukları göze çarpmaktadır. Özellikle geleneksel çevrelerden kopup büyük şehirlerin gecekondu semtlerinde oturan yada kasabaların dinamik ve ilerici unsurunu teşkil eden bu grup, yüksek öğrenimi istemekle beraber eğitimi kendilerini en kestirme yoldan sosyal itibar merdiveninde üst kata götüreceği bir vasıta olarak görmektedirler. Bu konuda özellikle kızlara belli bir ihtisas bilgisi ile birlikte aile kadını olma vasfını sağlayan kız enstitülerin Türkiye'de gördükleri rağbet göze çarpmaktadır.

Asıl Türkiye'nin belkemiğini ve aynı zamanda nüfusun % 70 ni teşkil eden köylülere gelince, bunları daha çok «Gelenekçiler» kategorisine ithal etmek gerekir. Feodal bir yaşayıştan henüz tamamen sıyrılmış olan köylülerin eğitim ile ilgili dilekleri ise şehirden çok farklı bir mantık sistemine göre yürütülmektedir. Şöyle ki : Durgun ve geleneksel yaşayışın devamı için ister bizzat köylü, ister onun bu halde kalmasında fayda öngören taşradaki esnaf tarafından gelen eğitimle ilgili taleplerde, sosyal yapıyı statik halde tutmağa yarar dilekler öncelik kazanmaktadır. Türkiye'nin okuma çağında bulunan çocuklardan ancak % 73 ü okula kavuşmasına karşılık, hemen hiç bir köyün Kuran kursundan yoksun bulunmadığı gerçeği işte bu açıdan değerlendirilmelidir. Tek başına şehirleşme yada haberleşme ağından faydalanma bu grubun mensupları arasında bir düşünce farklılığı yaratmağa yeterli değildir. «Gelenekçi» kategoriye mensup olanlar arasında en büyük değişimi yaratabilecek olan usul, henüz işlenmemiş zekâ hazinelerini çok cömert tutulan bir devlet bursu sistemi ile değerlendirmektedir. Zira halen orta okul çağında bulunan Türk çocuklardan % 81 i ve yüksek öğrenim yapabilecek gençlerden % 94 bu kademelere geçme imkânından yoksundur.

Tunus Üniversitesi ekonomi profesörlerinden Sosyal Plânlama

Dairesi Başkanı Muhsin Liman'ın son derece ilginç tebliğinde özellikle şu hususlar işlenmişti : Gelişme halindeki ülkelerin hepsinde en nadide zenginlik eğitilmiş insangücüdür. Dolayısıyla bu problemin ele alınışında, bu tip ülkeler batıdaki endüstrileşmiş ülkelere çok farklı ölçüler benimseme zorundadırlar ve özellikle eğitimle ilgili gayretlerin tümünü plânlama yolu ile çözüme zorundadırlar.

Gelişme halinde ülkelerin bu alanda karşılaştıkları sorunların başında eğitim politikasını belli sayıda bir «élite» (seçkinlere) mi hasredileceği yada yığınların faydalanmasına açık tutulan bir sisteme mi bağliyacağı meselesi gelmektedir. Tunus, Bourgiba'nın formüle etmiş olduğu sosyalizm görüşünün ışığı altında ilkökul seviyesinde eğitimi ırk farkı gözetmeksizin herkes için açık bulundurmakta, yönetilmiş ve ekonomik ihtiyaçlara cevap verebilecek olan orta seviyedeki eğitiminde bazı sınırlayıcı ölçüler kabul etmiş, gençleri teknik yada genel formasyona tâbi tutacak eğitim müesseselerine rehberler kullanmak suretile dağıtmaktadır. Aynı ölçüler yüksek öğrenim için de kullanılmaktadır. Tunus'lu Profesöre göre gelişme halindeki ülkelerin çözüme zorunda kaldıkları son derece önemli bir diğer mesele, kalite açısından her zaman tatmin edici olmayan eğitim sisteminden doğan başarısızlık oranıdır. Tunus'un kabul etmiş olduğu beş yıllık plânda önümüzdeki devrede 700.000 eleman yetiştirilmesi gerekmektedir. Ancak uzmanlar şimdiden bu sayı içinde 200.000 yakın bir firenin belireceğini hesaplamışlardır. Muhsin Liman'a göre işte bu gençler, bilgi kapısını araladıktan sonra yarı yolda bırakılanlar toplum için ciddi bir problem yaratmaktadırlar. Tunus'lu bilginin açıklamalarına göre gelişme halindeki ülkeler bir yandan eğitim imkânlarını tıkayan engelleri bertaraf edebildikleri ve öte yandan sosyal huzursuzluklara yol açan bir «entellectüeller enflasyonu» nu önliyebildikleri ölçüde ihtiyaç duydukları eğitilmiş insan gücünden en yüksek ölçüde yararlanabileceklerdir.

İranlı İstatistik Umum Müdürlüğü Müdürlerinden Cami İran'da girişilen toprak reformu yardımı ile ülkesinin feodal yapısının nasıl parçalandığını anlattıktan sonra okuma yazma bilmeyen yığınların eğitilmesi gayesile yedek subaylardan ne yoldan faydalandığını izah etmiştir.

Arab ülkelerin sosyal yapısı hakkında çeşitli eserler yazmış Princeton Üniversitesi Sosyologlarından Amerikalı Monroe Berger ise Kuzey Afrika ile Türkiye'nin ortasında kalan ülkelerin hepsinde son onbeş yılda özellikle yüksek öğrenim alanında sayıca büyük bir kabarıklığa karşılık nitelikte önemli bir düşüklüğün göze çarp-

tığını belirtti. Ayrıca bu ülkelerde eğitim sadece ekonomik kalkınmaya hizmet edebildiği ölçüde yürütülmekte ve yığınların hâkim bulunan siyasî sistem hakkında bilgi sahibi olmaları için çok az gayret sarfedildiğini, dolayısıyla toplumun sevki idare açısından münhasıran idare eden seçkinlerin elinde kaldığı belirtilmiştir.

Berger daha sonra sanılanın aksine olarak askerî çevrelere mensup olan seçkinlerin daima modern ve ilerici düşünceler benimsemediklerini, çok defa ortadan kaldırdıkları eski devlet bürokrasisine hâkim olan düşünce sistemini aynen benimsediklerini ileri sürmüştür. Berger'e göre Arab ülkelerin hepsinde siyasî kudretini elinde bulunduran grup, bu otoriteyi kimse ile paylaşmağa yaklaşmamakta dolayısıyla iktidarın uygulanışı kontrolsüz kalmaktadır.

Berger ayrıca Arab ülkelerin hepsinde eğitimle devlet hizmetlerinin sıkı sıkıya bağlı olduğunu, bu içli bağıntının çok defa kaliteli olmayan bir devlet memurları sınıfının kabartılmasından başka amaçlara hizmet etmediğini ifade etmiştir.

Zaman zaman canlı tartışmalara sahne olan İstanbul semineri hayli ilginç ve düşündürücü fikirlerin ortaya atılmasına hizmet etmekle beraber çok daha geniş çevrelerin faydalanmasına hizmet edebilirdi. Bu arada bellibaşlı Türk üniversite ve kamu kuruluşlarından hemen hiç kimsenin çağrılmamış olması üniversite reformu, plânlı ekonominin uygulanış şartları, devlet personel kanunu, ves, gibi konuların tartışıldığı bu günlerde ilgili pek çok değerli düşünürlerin uzakta bırakılmasına yol açmıştır.